

בס"ד

עש"ק פרשת כי-תצא, י"ג אלול תשפ"ב, 9.9.2022

הזרות השלישית

מיכאל אברהם

מניפסט רעיוני-פוליטי (אבל בהחלט לא מפלגתי)
על זהות ואידאולוגיה

- למה לזהות הדתית-מודרנית אין ביטוי פוליטי, למרות שיש לה לא מעט תומכים?
- האם זה קשור לכך שהקו החוצה את המחנות בעולם הדתי נמתח דווקא בשאלת היחס לציונות?
- האם הקו הזה עדיין רלוונטי?

הרב ד"ר מיכאל אברהם מלמד במכון הגבוה לתורה באוניברסיטת בר אילן. מחבר הטרילוגיה על יהדות "רזה" ועדכנית - במישור הפילוסופי, המחשבתי וההלכתי, וספרים נוספים.

פרולוג

ברוך הוא בלב כל אחד ואחד עצה והסכימו כולן לדעת אחת (מגילה ט ע"א): במקום לבטל את פולמוסי הסרק בין השחורים ללבנים, הם החליטו להעצים אותם ביתר שאת. כך יבין כל אזרח את חשיבות הדבקות בזהותו המקורית, שחורה או לבנה, וילחם למענה בלי לבגוד חלילה בערכיו ובמחנהו. השחורים ידבקו ביתר שאת בשחרותם והלבנים בלבננותם, וכך הזהות הירוקה תישאר מוטלת לה בקרן זוית ככלי אין חפץ בו, ולא יהיה צורך להילחם נגדה. אויב חיצוני, הבינו כולם, משתיק כל ריב ומרי פנימי.

תכף ומייד חוברו המנוגים סוחפים, עודכנו מצעים ורעיונות, הוכנו חומרי תעמולה, גויסו חיילים והקרב יצא לדרך. השחורים הסבירו שהלבנים הם כופרים ארורים, והלבנים הכריזו שהשחורים אפיקורסים מוחלטים. אלו ואלו הקימו מפלגות, קואליציות, צעקו בכיכרות, נפנו במשנת

רבותינו ש"עליה גדלנו" וכו' וכו'. אין צורך לומר שהצלחתה של המדיניות החדשה-ישנה הייתה כבירה: המחשבות הירוקות שהנצו פה ושם בלב האנשים – נעלמו מן השטח לחלוטין. רבים מהאזרחים נותרו אולי ירוקים בבתם אבל שחורים-לבנים בצאתם, והעיר שושן צהלה ושמחה.

הדבר כמוכן הפתיע מאד את נסיכנו הקטן, שכן ככל שהקשיב לשני הצדדים ולטענותיהם, הבין שרוב האוכלוסייה משני הצדדים בתוך תוכה למעשה מזדהה עם החשיבה הירוקה,

לא מזמן נמצא בספריית בודליאנה באוקספורד פרק לא מוכר של הנסיך הקטן, מאת אנטואן דה סנט אקזיפרי. מסופר בו על ביקורו של הנסיך הקטן במדינת יעקב ביום העצמאות העשרת אלפים להקמתה. "על מה אתם מתווכחים כל הזמן?", שאל בתמיהה כשראה קבוצות קבוצות של אפורי שיער מתווכחים בכל קרן רחוב. על בגדיהם של מחצית מהם היה סימון שחור, ועל מחציתם האחרת – סימון לבן. "אנחנו, שחורי השיער ולבני השיער, חלוקים בשאלה האם צריך להקים את מדינת יעקב" ענו לו. "אבל היא כבר קיימת עשרת אלפים שנה, ונראה שכולכם מתייחסים אליה באותה צורה בדיוק", תמה

הנסיך. השחורים הסבירו לו "איש אינו מוכן לבגוד בחינוך שקיבל, בערכי היסוד של קבוצתו ובדמויות המופת שעליהן חונך. אנחנו כשחורים מחויבים להתנגד ללבנים", וכמובן הלבנים להיפך.

לאורך השנים – כך גילה הנסיך – לאחר ששער כולם, השחורים והלבנים, דהה

והפך אפור, התעוררו מדי פעם קולות מהוססים של אזרחים שהציעו לזהות עצמם באופן שונה. לא כ'שחורים' או 'לבנים' (שכן בפועל כבר לא היו כאלה) אלא כ'ירוקים'. אין בכך פלא, אמר לעצמו, שהרי אחרי שמדינת יעקב הוקמה הרבה יותר חשוב לדאוג לצמחייה מאשר לצבע השיער של אזרחיה. אלא שדבר זה, כך למד, הבהיל מאד את זקני העדה השחורה, כשם שהבהיל את זקניה של הלבנה. אלו ואלו פחדו שהרעיון החדש וההגיוני יקנה שביתה בליבם של האזרחים, ורבים מהם ייששו את הדרך המקודשת מדורי דורות. נתן הקדוש

**המחלוקות
העיקריות שחוצות
אותנו אינן קשורות
של ציונות, אלא לנושאים
של ליברליות דתית,
מקומה של הדת
במרחב הציבורי
ומודרנה**

לפני אלפי שנים. ובוודאי שהם אינם מוכנים לעשות זאת בשם רעיון מודרני, אופנתי ונטול מקור קילימנג'רי ברור, אודות צבע ירוק. "מה זה בכלל צבע ירוק? זה אינו אלא שחור בהיר או שקוף כהה. בסרט הצילום שלנו יש רק שחור או לבן", חזרו ואמרו לו.

לבסוף הבין הנסיך שאין לו מה לחפש בכוכב המוזר הזה, והפליג לו במטוסו המרוסק אל עבר פלנטות הגיוניות יותר, כמו זו של השיכור, של המלך הזקן, או של מדליק הפנסים...

קו פרשת המים

המשפט הולכים ומצטמצמים בשנים האחרונות, כאשר החרדים כבר מתגייסים ומשתתפים בעצמם במערכת המשפט. ובכלל, שווה מדי פעם להזכיר לעצמנו את העובדה המשמחת שהמדינה כבר קיימת מזה זמן, ולכן הוויכוח שחצה את החברה הדתית לפני כמאה שנה, האם להקימה או לא, או אפילו הוויכוח האם להיות בעדה או נגדה, הם אנכרוניסטיים. כמעט אין להם השלכות מעשיות בימינו.

אם ננסה להתנתק מכל הרעש שמסביב ולחשוב לרגע מה באמת מעסיק אותנו ומה ראוי שיעסיק אותנו בימים אלו, נגיע מהר מאוד למסקנה שהשאלות העיקריות שלגביהן מתנהל דיון ציבורי בחברה הדתית, המחלוקות העיקריות שחוצות אותנו אינן קשורות לצינונות, אלא לנושאים של ליברליות דתית, מקומה של הדת במרחב הציבורי ומודרנה¹.

השאלות שעולות לדיון ציבורי ופוליטי כיום, נוגעות לשוויון האישה, מתווה הכותל, תנאי

ושבעצם אין הבדל משמעותי בין מצעי המפלגות, השחורה והלבנה (למעט הכיוון שאליו הולך הכסף). אך מהר מאוד הובהר לו שהתהיות התמימות שלו לא מעניינות איש. כל צד המשיך להסביר לו בשכנוע פנימי עמוק ובהבעת זלזול קלה כלפי מי שאינו מבין את רוח הדברים, שהצד השני (=הסיטרא אחרא: הלבן, או השחור) הוא כופר ובוגד במסורת, ושהם לא מוכנים לבגוד בערכים שחוננו עליהם ובדמויות המופת שנושאות את לפיד האמונה, השחור או הלבן, כפי שניתן להם בהר הקילימנג'רי

וכעת לנמשל.

קו פרשת המים שחוצה את החברה הדתית בישראל כבר למעלה ממאה שנה, הוא הקו הציוני – אנטי-ציוני. החלוקות האידאולוגיות והסוציולוגיות בחברה הדתית מתרחשות כולן סביב הקו הזה: מפלגות, רעיונות, טיעונים, תקציבים, קהילות, מוסדות לימוד וחינוך, ישיבות, נישואין, עיתונים, ספרות ועוד ועוד, מחולקות בין התג של ציונות-דתית לתג של חרדיות. סביב הקו הזה ניטשות המחלוקות, נבנות מפלגות ומוגדרות הזהויות הדתיות היסודיות. אבל לא קשה מדי לראות שהקו הזה נטול משמעות מעשית בימינו. אין כיום הבדל משמעותי בין הציונים-הדתיים לבין החרדים ביחסם למדינה, למעט אמירת הלל ביום העצמאות וצבע הכיפה. כולם רוצים בהצלחתה של המדינה (אולי מטעמים שונים), וכולם משתתפים באופן מלא בממשל שלה. בוודאי שאף אחד מהזרם החרדי המרכזי לא מייחל לחורבנה או לכישלונה. אפילו הבדלים מובהקים כמו בשאלת הגיוס לצבא או היחס למערכת

1 מפלגת 'מינדה' אינה מפלגה דתית אלא מפלגת ימין, והיא אכן מביאה לידי ביטוי מסוים את הציבור הדתי-מודרני. אלא שכעת היא נכחדה, ובהמשך אגע במשמעות הדבר.

בנישואין, הרבנות הראשית (המונופול על גיור, נישואין וכשרות), כפייה דתית, מדיניותם של בתי הדין הרבניים, יחס ללהט"בים, זכויות הפרט, היחס לזר ולזרמים יהודיים אחרים וכדומה.

אם כן, ההבדל בין שני הציבורים – החרדי והציוני-דתי – ביחסם לצינונות איבד את מרב משמעותו. ההבדלים ביניהם כיום הם בעיקר ביחס למודרנה

ולא ביחס לצינונות. אך למרבה הפלא, קו פרשת המים הזהותי שחוצה את החברה הדתית עד ימינו הוא דווקא הקו שבין ציונים-דתיים לחרדים ולא שאלת היחס למודרנה.

הגיעה העת להתעורר ולעדכן את הקווים המפרידים בין הזהויות הדתיות בימינו

אז היכן וכיצד בא לידי ביטוי פוליטי הוויכוח בחברה הדתית לגבי שאלות הליברליות והמודרנה? מתברר שלעמדות הדתיות-מודרניות אין ביטוי פוליטי כיום. המפלגות הדתיות

הקיימות מתנהלות כולן בצורה חרדית. אין צורך לומר שהמצב הזה הוא אבסורדי. לא רק שקו פרשת המים הזהותי הקיים (הציונות) אינו רלוונטי, הקו הזהותי הרלוונטי (המודרנה) לא קיים, לפחות במישור הפוליטי. האם לא הגיעה העת להתעורר ולעדכן את הקווים המפרידים בין הזהויות הדתיות בימינו?!

למצב הזה יש תוצאה עוד יותר אבסורדית. כאמור, ביחס למודרנה קיימות מחלוקות ציבוריות רחבות ועמוקות, וישנו רושם שהן נישטות בין החרדים לבין הציונות-הדתית. אבל בשטח לא תמצאו כמעט הבדל בין התנהלותן של המפלגות החרדיות לזו של נציגי הציונות-הדתית. כדי לראות זאת, אני מציע לערוך ניסוי מחשבתי: חשבו על סוגיה שעלתה בכנסת בשנים

הגדרות

להיות לא ציונית וציונות-דתית יכולה להיות שמרנית (כלומר לא מודרנית). קשה להכחיש את הקשר בין ציונות לבין השפעות מודרניות (אביב העמים, הזכות והשאפה לריבונות וביטוי לאומי, ואולי גם ערכים דמוקרטיים), אבל הרעיון של הציונות-הדתית והאידיאולוגיה שלה, לפחות כפי שהם מובעים כיום, מתבססים בדרך כלל על שיקולים פנים תורניים: ערבות כלל ישראלית, מצוות יישוב וכיבוש הארץ, הבאת המשיח (אתחלתא דגאולה) וכדומה. כמעט אין רב או הוגה ציוני-דתי מרכזי שטוען

כדי להבין את שורש האבסורד, עלינו לחזור מעט אחורה ולהתחיל מהמושגים. תחת המונח 'חרדי' חוסות שתי אידאות שונות: התנגדות לצינונות והתנגדות למודרנה. לכן, לפחות ברמה המושגית, הדתיות הלא חרדית אמורה להיות מחולקת לשתי תת-קבוצות: דתיות-ציונית ודתיות-מודרנית (או אורתודוקסיה-מודרנית).

למרות שדתיים-מודרניים הם בדרך כלל ציונים, חשוב להבין שלפחות במישור המושגי מדובר בשתי אידאות שונות. דתיות-מודרנית יכולה

וכיבוש הארץ וששיתוף הפעולה עם החילונים אינו סותר את ההלכה ורוחה. אין הכרח שהוא יתכחש לערכים התורניים הללו. אבל כמודרני הוא יכול לאמץ את הציונות גם ללא קשר אליהם. במקרה כזה, הציונות והדתיות שלו בלתי תלויות (הוא משמיט את המקף בין ציונות לדתיות). בניגוד לציוני-דתי השמרן, הציוני הדתי (ללא מקף) הוא ציוני ודתי אבל הציונות שלו אינה בהכרח דתית.

מעניין לראות השתקפות של הגישה הזאת דווקא בהלצה חרדית רווחת מפיו של הרב מפוניבז'. הוא הסביר לתלמידיו שאינו אומר הלל ולא תחנון ביום העצמאות, בדיוק כמו בן גוריון (שגם הוא לא אמר הלל ותחנון ביום העצמאות). משום מה אנשים תופסים זאת כהלצה, אבל בעיניי זו הייתה אמירה רצינית: הוא לא התנגד לציונות אלא היה ציוני 'חילוני' כמו בן גוריון (וכמוני). הוא אינו ציוני-דתי, אבל הוא דתי וציוני. ניתן להסיק מכאן שעמדה כזאת פתוחה גם בפני חרדים (כלומר כאלה שמתנגדים לציונות-הדתית, זו עם המקף).

הדתי-המודרני, ציוני או לא, מוגדר בעיקר דרך מחויבות לערכים מודרניים, שכמה מהם נמנו למעלה. על אף היותו דתי, הוא יכול להתנגד לכפייה ולצדד בחופש דתי וחופש מדת, בנישואין חופשיים לכל אזרח וכדומה. מבחינת הדתי-המודרני גם בסיס מוסרי ואנושי כללי מספיק כדי לתקף ערכים ולהיות מחויב להם. מבחינתו לא חייבים למצוא לכל ערך מקור בתורה. דתיות-מודרנית גם מוכנה להתחשב יותר באילוצי המציאות ובתפיסות עכשוויות כבואה לעצב את חייה ואמונותיה, ולעתים גם את ההלכה. אין צורך לומר כי עליו להראות שכל אלו לא עומדים בסתירה לתפיסות

כנגד החרדים שמתנגדים לציונות בשם ערכי המודרנה (איך אתם מתכחשים לערכים מודרניים כמו לאומיות, דמוקרטיה וכדומה?!), וכמעט אף אחד, לפחות במנהיגות הרבנית והפוליטית של הציונות-הדתית כיום, לא מבסס את המחויבות שלו עצמו לציונות על ערכי המודרנה. לכן ציונות-דתית לא בהכרח מניחה מודרניות. ולאורך גיסא, אולי תופתעו אבל דתיות-מודרנית לא חייבת להיות ציונית. ישנם (בעיקר בחו"ל, אבל גם בארץ) יהודים שומרי מצוות שמתנגדים לציונות (ליתר דיוק: למדינה החילונית) אבל הם בעלי תפיסה מודרנית וליברלית. אם כן, מושגית אלו רעיונות בלתי תלויים.

על פי הניתוח הפשוט הזה היינו מצפים שהדתיות הלא חרדית תורכב משתי קבוצות: 1. ציונים-דתיים, שדוגלים בציונות על בסיס דתי (לא מודרני). אלו יכולים כמובן להיות שמרנים ביחסם להלכה ולמסורת. 2. דתיים-מודרניים,² שדוגלים בערכים ליברליים ומודרניים ובהתאמה משמעותית יותר של ההלכה למציאות המשתנה. מחויבות לערכים הללו אינה מחייבת תפיסה ציונית, והיא גם לא בהכרח מתבססת על טיעונים הלכתיים ותורניים בלבד.

ראינו שהציוני-דתי (עם המקף) דוגל בציונות על בסיס דתי, ובמובן הזה הוא אינו בהכרח מודרני. ערכי הציונות שלו לא מבוססים על ערכים חיצוניים (מודרנה) אלא על שיקולים תורניים. בה במידה, ראינו שהדתי-המודרני מוכן לפעול גם מחוץ למסגרת הזאת, ולכן גם אם הוא ציוני, זה לא בהכרח מתבסס על שיקולים תורניים. הוא כמובן יכול להיות גם ציוני-דתי במקביל, כלומר לחשוב שיש חובה הלכתית של יישוב

2 לאור ההבחנה שנעשתה קודם, המקף דורש הסבר, אבל לא אכנס לזה כאן.

להיות ציוני חילוני. הדבר אינו טריוויאלי, אבל בנייתו מושגי והלכתי ניתן להראות זאת. בגלל מורכבות העניין, אין כאן המקום להרחיב (עשיתי זאת במקומות אחרים).

הדתיות. לפעמים קשה לראות זאת, והשמרנות לגווניה מנגנת היטב על הסנטימנט הדתי הזה, וכך גורמת לנו לזהות ליברליות עם 'לייטיות'. אך הדבר אינו נכון. יהודי נאמן להלכה ולתורה יכול בו בזמן גם לדגול בערכים מודרניים, ואפילו

מה קורה בפועל?

לחלוטין. יחסם לשאלות כמו מעמד האישה, מקומה של הדת בציבוריות הישראלית, היחס לזרים וללהט"בים, למתווה הכותל ולכל שאלה ציבורית אחרת, זהה לגמרי ליחס החרדי לסוגיות אלה. כך הדבר גם ביחסם הפרקטי לאמנות, ללימודים גבוהים ולעיסוק בתחומים חיצוניים בכלל (נושאים שהולכים ומשתנים בשנים האחרונות גם אצל חרדים). בכל אלו הם דומים מאד לחרדים. בשתי הקבוצות הללו קיים אותו פחד מהחוק, מהחדש ובפרט מהדירת התרבות המערבית, עד כדי פרנויה. סיסמת 'חדש אסור מן התורה' קיימת אצל החרד"לים בעוצמה לא פחותה מאשר אצל החרדים (ואולי יותר). למרבה האבסורד, המימרא הכל כך יסודית של הראי"ה קוק, "הישן יתחדש והחדש יתקדש", הפכה אצלם לאות מתה. הלכתא למשיחא.

אם כן, לפחות במישור הפרקטי ישנה זהות בין החרדים לחרד"לים ביחסם לשאלות המודרנה והליברליות. ההבדל המעשי בין שתי הקבוצות נמצא רק בשאלת היחס לצינונות, כמו למשל בקדושה העקרונית שהם מייחסים למדינה ולמוסדותיה, באמירת הלל ביום העצמאות ויום ירושלים, וביחסם לארץ ישראל השלמה. אבל לכל זה כמעט אין השלכות מעשיות בימינו. היכן זה יבוא לידי ביטוי בכנסת (מבחן ההצבעה), למשל? ישנו גם הבדל מסוים ביחסם להתנחלויות ולנושא המדיני בכללו, אבל מעבר לזה, ההבדל אינו מובהק (ביתר עילית ומודיעין

בניגוד למה שקורה במקומות שונים ביהדות העולם (בעיקר בארה"ב), בישראל הרעיון של אורתודוקסיה-מודרנית לא קנה לו שכיתה ממשית. היהדות הלא חרדית כולה מגדירה כאן את עצמה תחת הכותרת 'צינונות-דתית' או 'דתיות-לאומית', והזהות של דתיות-מודרנית לא מונחת על השולחן כאלטרנטיבה שלישית. הדתיות-המודרנית נחשבת פלג בזרם הדתי-לאומי, אבל ההגדרה של הדתיות הלא חרדית כ'צינונות-דתית' היא חלקית, ולכן מוטעית ומטעה. תחת מה שמכונה אצלנו 'צינונות-דתית', מסתתרים שני הזרמים הרעיוניים שפגשנו, צינונות-דתית (שעקרונית יכולה להיות שמרנית בגישה הדתית וההלכתית) ודתיות-מודרנית (שעקרונית יכולה להיות לא ציונית, או לפחות ציונית ללא מקף). החלקיות הזאת מובילה לטעויות קשות ולעיוות של כל המפה הפוליטית והזהותית בחברה הדתית.

קל לראות זאת דרך תופעת ה'חרד"ל' – חרדיות-לאומית. החרד"לים הם ציונים-דתיים בעלי יחס שמרני, למעשה חרדי, לתורה ולהלכה. יחסם לערכי המודרנה בדרך כלל עוין, ולכן לפחות במישור הזה לא תראו הבדל ממשי בינם לבין חרדים. איני מדבר על המישור ההצהרתי והתיאורטי, המבוסס בדרך כלל על התייחסותו של הרב קוק למודרנה. שם ישנן הצהרות מופלאות וחדשניות שקוראות לחידוש והתחדשות, אבל הפרקטיקה שלהם חרדית

חרדית (מה שמכונה בטעות 'ציונות-דתית').

עד כאן עסקתי בחרד"ל, שהוא מיעוט קטן בתוך החברה הדתית הלא חרדית. אלא שקל להחמיץ את העובדה שהתיאור הזה חורג הרבה מעבר לסקטור שמכונה אצלנו חרד"ל. אם נשוב לניסוי ההצבעה שתיארתי קודם, הוא מוכיח שהמאפיינים הללו מתארים את המדיניות הציבורית של כלל הציונות-הדתית. ההצבעות מוכיחות שנציגיה פועלים בכנסת כחרד"לים, כלומר כחרדים. המצב הזהותי-פוליטי כיום הוא של גוש אפור גדול אחד, שמחולק לשתי 'חסידויות', זו הציונית (הכיפות הסרוגות, האפור שהיה לבן) וזו החרדית (הכיפות השחורות, האפור שהיה שחור). הגוש הזה כולו מתנהל בצורה ציונית (לפחות דה פקטו), ושמרנית במדיניותו ביחס לסוגיות של דת, מודרנה וליברליות. לכן, לפחות במישור המעשי זהו גוש אחד.

**היהדות הלא חרדית
כולה מגדירה כאן את
עצמה תחת הכותרת
'ציונות-דתית', והזהות
של דתיות-מודרנית
לא מונחת על השולחן
כאלטרנטיבה שלישית**

מי שנמצא מחוץ לגוש הזה הוא הדתיות-המודרנית (הירוק), שחלוקה על כלל הגוש האפור בשאלות המודרנה והליברליות (ויכולה לדמות לו בשאלת היחס לציונות וללאומיות). לכן הייתי מצפה שהזהות הדתית בימינו תתחלק בין מודרניים-ליברליים לבין שמרנים (לאומיים ושאינם כאלה), בלי שום קשר לשאלת הציונות. קו פרשת המים, כלומר הזהויות הדתיות שבאות לידי ביטוי במפלגות הדתיות, אמור להתפרש משני צדיו של קו המודרנה (ולא קו הציונות), אך, כאמור, זה לא מה שקורה.

כדי להבין יותר את משמעות הדברים, נתבונן בקריאות שעלו בזמן האחרון לתת ייצוג הולם במפלגת הציונות-הדתית לקבוצות ליברליות

עילית החרדיות הן שתיים מההתנחלויות הגדולות ביותר). לא בכדי המנהיגות החרדית מאד מודאגת ממשרכתם של צעירים חרדים למפלגות של סמוטריץ' ובן גביר, ומשתפת פעולה עם מפלגות הימין בכל מפעלותיהן. יתר על כן, אין להבדלים הללו משמעויות מעשיות גדולות בשנים אלו (אין תהליך מדיני על הפרק, ו"הקפאות" כולם עושים באופן די דומה). זהו עניין פוליטי 'חילוני' (גם חילוניים מחזיקים בעמדות הללו), ולכן קשה לקבל אותו כבסיס היסודי לזהות דתית. צאו וראו שמה שמכונה ב'דרגון הפוליטי היום 'מחנה הימין', או 'המחנה הלאומי', כולל את החרדים ביחד עם הימין החילוני והציונות-הדתית. הליכוד חוזר שוב ושוב על כך שלא יתחבר עם מפלגות שמתנגדות לציונות, וכלל לא מפרע לו לשבת דרך קבע בקואליציה עם מפלגות חרדיות שחרתו על דגלן התנגדות לציונות. הסיבה לכך היא שהן לציונות והן להתנגדות אליה אין היום משמעויות פרקטיות ממשית. במצב שהחרדים מהזרם המרכזי (אלו שמוצגים בכנסת) הם ציוניים ברמה הפרקטית והחרד"לים הם אנטי מודרניים במישור הפרקטי, נמחקת שארית ההבדל בין שתי הקבוצות הללו. כולם הפכו משחור-לבן לאפור.

משמעות הדבר היא שהחרד"ל כיום הוא פלג של החרדיות לכל דבר ועניין, ואין שום קשר בינם לבין דתיים-מודרניים. ההבדל בינם לבין החרדים לדעתי אינו גדול מההבדל בין בעלז לגור ולליטאים. השחור והלבן הפכו לאפור והמאבק הזהותי סביבם איבד רלוונטיות. לא ברור כיצד למרות כל מה שתיארתי הזהות הדתית בימינו עדיין נחלקת סביב היחס לציונות, והחרד"ל נחשב כחלק מהדתיות הלא

יותר. לכאורה קריאות אלו תואמות את הניתוח שלי, שכן הן מכירות בעובדה שהמפלגה העיקרית שמייצגת את הדתיות הלא חרדית מתנהלת בצורה שמרנית (כלומר חרדית). אבל מבט נוסף מגלה שהקריאות הללו משקפות אותו כשל עצמו. מהניתוח שלי עולה שאין שום סיבה לאפשר ייצוג ליברלי במפלגת הציונות-הדתית, לפחות לא יותר מאשר באגודת ישראל. אלו שתי תפיסות שונות ואין הצדקה לכך שהן תחלוקנה מפלגה אחת.

המסקנה המתבקשת מהניתוח כאן היא שהחלוקה האידאולוגית הייתה צריכה להיות

בין ליברלים לשמרנים, כאשר הציונות-הדתית השמרנית (חרד"ל) והנספחים אליה והחרדיות הן שני פלגים בתוך השמרנים. זאת בניגוד לאבסורד הקיים, שבו הדתיות-המודרנית והחרד"ל נחשבים שני פלגים שחולקים זהות פוליטית ודתית אחת (ציונות-דתית). אדגיש שוב שאיני עוסק כאן במפלגות אלא בזהויות. איני בטוח בכלל שנדרשת מפלגה דתית-מודרנית. טענתי כאן עוסקת בזהות הדתית שלנו, שצריכה לעבור עדכון והתאמה למציאות. הקמה, ביטול, או מיזוג של מפלגות, אלו שאלות אחרות. במישור הזהותי, התמונה כולה לחלוטין לא הגיונית, אנכרוניסטית ומנותקת מהמציאות העכשווית.

החלוקה האידאולוגית האמיתית היא בין ליברלים לשמרנים, כאשר החרדים והחרד"לים הם שני פלגים שמרניים

מקרה מבחן: הבחירות לרבנות הראשית

דוד סתיו (נשיא ארגון צהר), שנחשב ליברלי יותר, בכדי לטכס עצה כיצד למנוע את בחירתו. אין פלא שלאחר מכן רבים האשימו אותם בכך שהצליחו, כלומר שהביאו במו ידיהם לבחירתם של רבנים חרדים.

אלא שכל הדיון הזה סובל מעיוות תפיסתי. מדוע חשוב לנו שהרב הראשי יהיה ציוני-דתי? האם אמירת הלל ביום העצמאות היא עיקר תפקידו? על מה בכלל משפיעה חרדיות או ציונות של הרב הראשי? תפקידי הרב הראשי ותחומי השפעתו נוגעים בעיקר לשאלות שתוארות למעלה, שרובן ככולן קשורות למודרנה ולליברליות ולא לציונות. בבחירות הללו העימות המהותי היה בין ליברלים לשמרנים, ולא בין ציונים לחרדים. כאשר מבינים שזהו קו פרשת המים הרלוונטי, ולא

בשנת 2013 נערכו בחירות לרבנים הראשיים. בדיון התקשורתי סביב הבחירות השתמשו כל הזמן במונחים של חרדים מול ציונים-דתיים. רוב הציבור בישראל אינו חרדי, ומתברר שגם בגוף הבוחר לא היה רוב כזה, ובכל זאת במערכת הבחירות הזאת ניצחו המועמדים שנחשבו חרדים. מבין שבעת המועמדים רק שנים נחשבו חרדים (הרב בוארון, נתפס כדמות ביניים), והתוצאות, כידוע, הן שנבחרו הרבנים דוד לאו ויצחק יוסף, כלומר שני אלו שנחשבו חרדים. הפובליציסטיקה זעקה וקוננה על כך שהחרדים שוב ניצחו. רבים העלו את הטענה שהציונות-הדתית שוב ירתה לעצמה ברגל ולא השכילה להתאחד סביב מועמדים מוסכמים ולכן הפסידה. כאן המקום להזכיר שלפני הבחירות נערכו כנסים של הקבוצה שמכונה "בכירי רבני הציונות-הדתית", שהתנגדו למועמדותו של הרב

(אומרי הלל) הצליחה במשימתה. היא מגעה מינוי של רב ליברלי. לחלופין, חישובו מדוע בחירתו של הרב סתיו הייתה נחשבת הצלחה לציונות-הדתית? מבחינת הפלג השמרני זה היה כישלון גדול הרבה יותר מאשר בחירתם של הרבנים לאו ויוסף. הוא לא נבחר מפני שהציונות-הדתית (שמונהגת על ידי שמרנים, כזכור) לא רצתה בו. יתר על כן, הזהות בין דיינים ורבנים חרדים לבין שמרנות ממש אינו מדויק. יש לא מעט דיינים ורבנים חרדים שפתוחים וליברליים יותר מכמה מעמיתיהם הציונים-דתיים. בציבור אכן יש פלח משמעותי של בעלי תפיסות מודרניות, אבל בין נציגיו בגוף הבוחר ובהנהגה הרבנית שלו כמעט אין כאלה. הקינות באות בגלל שהמודרנה נחלה תבוסה, אבל כשמתבוננים בנציגים וברבנים מגלים שאין כאן שום הפתעה. המודרנה קיימת אבל אין לה נציגות משמעותית, רבנית ופוליטית.

הקינות על הכישלון בבחירות הללו וההפתעה שמתבטאת בהן, הן דוגמה מובהקת לכשל שבו אני עוסק כאן, כלומר לטעות בהבנת קו פרשת המים האמיתי. אנשים מקוננים מפני שהם חיים בתודעה כוזבת שלפיה הם ציונים-דתיים-מודרניים, בעוד שהם, ובעצם מנהיגיהם, ציונים-שמרנים, כלומר חרדים לכל דבר.

הקו הציוני, אף אחד לא אמור להיות מופתע מהתוצאות שהתקבלו. הרוב השמרני (בחלקו ציוני-דתי ובחלקו חרדי) זכה, ובדין. הם היו הרוב. המיעוט הליברלי (הרב סתיו) הפסיד, ובדין, שהרי הוא המיעוט. אז על מה קוננו המקוננים? מדוע הייתה כאן הפתעה?

שאלו את עצמכם, מדוע בכלל הציונים-דתיים השמרנים והליברלים היו אמורים להתאחד בבחירות הללו נגד החרדים? מה משותף לשתי הקבוצות הללו לגבי השאלות שעל הפרק? האם היה למישהו חשש שהרבנים שייבחרו יבטלו את אמירת ההלל ביום העצמאות? אגב, ככל הידוע לי הרב דוד לאו ואביו, אלו הנחשבים חרדים להזכירם, אומרים הלל ביום העצמאות, וגם הרב יצחק יוסף ואביו לפחות מצדדים באמירת הלל ביום העצמאות. אז מדוע בחירתם אכזבה את הציבור הלא חרדי? כמובן בגלל גישתם השמרנית להלכה. אבל אם זהו הדין, כי אז אנחנו עוסקים בשאלת המודרנה ולא בשאלת הציונות. שימו לב שסביב הקו הליברלי-שמרני החלוקה בין המועמדים לא הייתה 4:3 לציונות-הדתית אלא 6:1 לשמרנים. מדוע, אם כן, בחירתם היא כישלון של הציונות-הדתית? להיפך, הציונות-הדתית שמונהגת על ידי רבנים ועסקנים חרדים

תודעה כוזבת

מודרנית, זאת בניגוד לסיסמאות שעליהן הוא גדל ובשמן הוא נשבע. אם תשאלו אנשים בשיחה אישית על כפייה דתית, על זכויות אדם, על הרבנות הראשית ועוד, יהיו רבים שיענו לכם תשובות מודרניות-ליברליות. עם זאת, נראה כי התחושה הפנימית של

רבים מהם היא שהזהות שמשקפות התשובות הללו, אינה זהות דתית לגיטימית. כך הם חונכו, וכך עד היום מטיפים להם מנהיגיהם הפוליטיים ורבניהם. לכן בעיני האדם הפשוט, השקפה דתית-מודרנית

היא לכל היותר חולשה שיש להתגבר עליה בשם הנאמנות לתורה. זהו יצר ללכת אחר אופנות מערביות פופוליסטיות, שנובע מחולשה בנאמנות הדתית (זו תמצית המונח 'לייט'). להבנתי, הסיבה להצלחת התעמולה המגמתית והמטעה הזאת היא כפולה: לפעמים באמת מדובר באנשים בעלי מחויבות דתית חלשה שהולכים אחרי אופנות גרידא (תופעת ה'לייט'). אבל ברור שהזיהוי הגורף בין ליברליות ל'לייטיות' שגוי. לא כולם כאלה. הצלחת התעמולה הכוזבת הזאת נובעת מהעובדה שאין לזהות השלישית הזאת, למרות שהיא מבוססת היטב במקורות ובהיגיון, מנהיגות ומשנה סדורה. במצב כזה קל מאד למנהיגות השמרנית (הציונית ושאינה כזאת) להציג את התפיסות הללו כ'לייטיות' שאינה נאמנת להלכה ואף סותרת אותה. כתוצאה מהתעמולה המגמתית הזאת, אנשים מניחים כמובן מאליהם שמודרניות (ירוק) במהותה היא לייטיות (שחור) בהיר או שקוף (כהה). התעמולה הזאת מנציחה את קו פרשת המים האנכרוניסטי: השחור-

ראינו שהזהויות הדתיות בימינו מחולקות סביב הציור ציונות-חרדיות, ולדתיות-מודרנית אין ייצוג על המפה. לכל היותר היא נחשבת פלג קטן בתוך הזהות הציונית-דתית. ניתן היה לחשוב שגם אם מושגית הדבר מעוות, יש בכך צדק פוליטי וסטטיסטי:

לכאורה ההיסטוריה מלמדת אותנו שלדתיות המודרנית אין "חיילים". הנציגויות שקמו לדתיות-המודרנית (מימ"ד בעבר הרחוק יותר, ואולי בנט עד לאחרונה) לא מצליחות להחזיק מעמד וכנראה שאין להן אלקטורט

משמעותי. אם זהו המצב, אזי גם אם הניתוח דלעיל הוא מדויק, בשטח לא באמת קיים קו פרשת מים כזה.

אני כופר בטענה הזאת בשני מישורים. ראשית, גם אם באמת אלקטורלית אין פלח כזה, הזהות הזאת שרירה וקיימת. לכל היותר אין הצדקה להקים מפלגה שתייצג אותה, אבל עדיין אדם צריך להיות מודע לכך שזהותו הדתית לא אמורה להתבסס על ציונות או חרדיות, אלא על שמרנות מול ליברליות. אנחנו לא אמורים להתחלק בין ציונים-דתיים לבין חרדים אלא בין שמרנים לליברלים. שנית, להתרשמותי מספר הדוגלים בתפיסות המודרניות גדול יותר ממה שנראה על המפה המפלגתית וממה שמשקף במנהיגות הרבנית והפוליטית שלו. כדי להסביר זאת, עליי להיכנס לניתוח של התופעה המכונה 'תודעה כוזבת'.

להערכת, חלק ניכר מהציבור הציוני-דתי וגם מהציבור החרדי דוגל בעומק ליבו בדתיות-

לבן, ולא נותנת אפשרות לירוק להציב את עצמו לבחירתם של האנשים כזהות שלישית לגיטימית. ברוכים הבאים למדינת יעקב.³

ישנם גורמים שחשוב להם (מסיבות שאמנה בהמשך) להנציח את התודעה הכוזבת של ה"שחור-לבן", ולא לתת לרעיונות ה"ירוקים" לבצבץ בשדה החברתי והפוליטי. ישנה קבוצה קבועה שמכונה 'בכירי הרבנים של הציונות הדתית' שנותנת את הטון הפוליטי במפלגת הציונות-הדתית. המפלגה פועלת במידה רבה לפי הנחיותיהם, וההחלטות האסטרטגיות שלה מתקבלות בדרך כלל בחדרו של מישהו

מהם. זאת על אף שהרוב הגדול של הציבור הלא חרדי שאותו היא לכאורה מייצגת לא ממש מתעניין במשנתם של רבנים אלו. כמה אנשים בציבור מזדהים עם התבטאויותיהם של רבנים אלו בנושאי מעמד האישה, היחס ללהט"ב, סוגיות המעמד האישי, ונחיצותה של הכפייה הדתית? מעט מאוד.

ועדיין אותו אוסף רבנים שמרניים, שלפחות בתפיסתם והתנהלותם הציבורית הם חרדים בכל מובן מהותי (למרות שאולי לא כולם יוגדרו בשיח הרגיל חרד"לים), מוגדר כ"בכירי רבני הציונות-הדתית" ומכתיבים במידה רבה את התנהלותה.

אני יכול אולי להסכים שרבנים אלו הם מנהיגי הציונות-הדתית, אבל הם ממש לא מנהיגי הדתיות-המודרנית. הם לא מבטאים את דעתו של חלק ניכר מהציבור שכתוצאה

מהכשל הנ"ל מכונה 'ציוני-דתי'. כאמור, לפחות במישור המעשי התנהלותם היא חרדית כמעט לגמרי. אבל בגלל העמימות המושגית והבלבול לגבי קו פרשת המים, הציבור תופס אותם כרבני הדתיות הלא חרדית (כולל הדתיות-המודרנית), שהרי זה מה שמכונה אצלנו 'הציונות-הדתית'. וכך כולנו, שחונכנו על ערכי הציונות-הדתית, נותרים עם הזהות המדומינת של ציונים-דתיים, וחשים שאלו הם מנהיגינו. איש לא שם לב שכל הדיון הזה מתנהל בהנחה אנכרוניסטית שהזהות שלנו חייבת להיות מוגדרת סביב הציונות שלנו ולא סביב שאלת המודרניות-ליברליות. העובדה שאלו

איש לא שם לב שכל הדיון הזה מתנהל בהנחה אנכרוניסטית שהזהות שלנו חייבת להיות מוגדרת סביב הציונות שלנו ולא סביב שאלת המודרניות-ליברליות

האישים שמקבלים החלטות עבור כולנו נראית משום מה מובנת מאליה, ואף אחד לא מעיר שהמלך הזה עירום. מי שכן מעז להעיר זאת מואשם בפלגנות (האשמה שמניחה את ההנחה המופרכת שמדובר בפילוג בתוך זרם אחד). אגב, העובדה שעם השנים ההתנהלות הפוליטית של המפלגה הציונית-דתית

מתנהלת על פי רבנים היא עצמה מאפיין חרדי מובהק.

צריך להבין שאם אני צודק בכך חלק ניכר מהציבור החרדי וגם מהציבור הדתי הלא חרדי נוטים בעומק ליבם לתפיסות מודרניות, לפחות אם הדבר היה מוצג בפניהם כזהות דתית לגיטימית (ולא מתויג כ'לייטיות'), אזי גיבוש פלח אידאולוגי, מפלגה, או חברה, שפועלת בדרך של דתיות-מודרנית, היה מותר את המנהיגות העכשווית עירום ועריה. חלק

3 לדעתי חלק ניכר מתופעת הלייט נובע מעצם התיוג שמניח זהות בין מחויבות דתית לשמרנות. הלייטים הפנימו את הזהות המופרך הזה, ולכן תופסים את עצמם כחלשים. כשהזיהוי הזה יוסר, ייתכן שחלק מהם יגלו שאינם לייטים אלא דתיים מודרניים.

ניכר מהציבור היה נכנס לפלח החדש הזה, ושני הקטבים היו נותרים עם נתח מסוים של שמרנים ציוניים או אנטי-ציוניים שסרים למרותם של הרבנים השמרניים משני הצדדים. חלק ניכר מהקהל היה מחוץ למשחק השחור-לבן האנכרוניסטי הזה, וה'ירוק' היה הופך לצבע דומיננטי ואולי הצבע השולט.

קצת תוכלו להבין מדוע מבחינת המנהיגות השמרנית משני הצדדים, הן הרבנית והן הפוליטית, הגדרה עצמית של הקבוצה הדתית-מודרנית היא חורבן אידאולוגי. הגדרה חדשה זו עלולה להכחיד את הציונות-הדתית ואת

החרדיות שעליהן חינכנו וחונכנו, ושעליהן גדלנו. העובדה ששני הצדדים גם יחד מתעקשים לתחזק באינטנסיביות גדולה את קו פרשת המים הבלתי רלוונטי של ציונות מול חרדיות (שחור-לבן) מעידה על חשש משותף של שני הצדדים מהחורבן האידאולוגי הנ"ל, חשש שבעצמו נוצר עקב

אוטומטיות מחשבתית והרגל רב שנים. אין גם פלא שהם עוסקים בלי הרף בתעמולה נגד ה'ירוקים' בתואנות שהם 'לייטים', ניאו-רפורמיים, גויים בתחפושת וכדומה. הם משתמשים בסמכותם הרבנית-תורנית כדי לטעון שאין לעמדה כזאת בסיס ולגיטימציה הלכתית ותורנית.

חשוב לציין שאין בכוננתי לטעון שיש כאן תאוות כוח או מזימה זדונית. אני משוכנע שמדובר באנשים טובים שמאמינים לגמרי בדרכם, אלא שהם טועים, וסמכותם גורמת לבלבול גם בקהל הרחב. שמרנותם, כמו גם כוחו של הרגל רב שנים, גורמים לכולנו לדבוק

ברעיונות האנכרוניסטיים הללו ולהילחם את המלחמה הנחרצת של אתמול. שום נסיך, קטן ככל שיהיה, לא יצליח להסיט אותנו ממנה.

הציבור הרחב אינו מצויד בכלי חשיבה מורכבים מדי, ולכן הוא מתקשה למרוד נגד המנהיגות שלו ונגד הערכים שעליהם חונך. וכי הרבנים שהיו דמויות המופת שכולנו גדלנו עליהם הם טיפשים, או רשעים? וכי אנשים גדולים אלו מנהלים תעמולה ויוצרים תודעה כוזבת? למי שגדל בחינוך הציוני-דתי קשה מאד לקבל תזה כזאת. גם אני לא חושב כך, כאמור. אבל אני כן חושב שהם טועים ומטעים, גם אם

בתמימות. אין פלא שרבים מבעלי הזהות הדתית-מודרנית תולים את סטיותיהם המחשבתיות והמעשיות מ"האמת הצרופה", החרדית במהותה, בחולשותיהם. אדם כזה אומר לעצמו: אני אמנם חלש (לייט), אבל בהחלט לא דתי-מודרני חס ושלום (הרי מנהיגי הגדולים בתורה אומרים שאלו ניאו-

**אם הדתיות-המודרנית
תומשג ותונח על
השולחן כזהות דתית
לגיטימית ועקבית
עם מחויבות הלכתית
מלאה, רבים משני
הצדדים של המתנס
העכשווי יזדהו עמה**

רפורמיים). בחיי האישיים אני אמנם לא מתנהל בדרך השמרנית, אבל זה רק בגלל חולשה. אדם כזה בדרך כלל מקפיד לשמור, לפחות חיצונית, על הזהות הציונית-דתית (בכיוון השמרני) שאליה הורגל, בתקווה שבנו יהיה חזק יותר. בית הכנסת שאליה הוא לא הולך זה רק בית הכנסת הציוני-דתי השמרני. הרבנים שהוא מחליט לא לשמוע להם הם רק הרבנים החרדים-לאומיים שמקבלים החלטות פוליטיות בשם כולנו. לכן גם בעיניו בית כנסת משתף (כמו 'שירה חדשה') מיועד לניאו-רפורמיים שלא מחויבים להלכה (לא כמוהו, שהוא רק מחפף). כך נוצרת התודעה הכוזבת שמובילה להתפלגות הפוליטית שתיארת

למעלה, ולתחושה המטעה כאילו אין ציבור דתי-מודרני משמעותי.

אני מעריך שמעת שהאלטרנטיבה השלישית, הדתיות-המודרנית, תומשג ותונח על השולחן

כזהות דתית לגיטימית ועקבית עם מחויבות הלכתית מלאה, רבים משני הצדדים של המתרס העכשווי יזדהו עמה, וייטשו את התודעה הכוזבת שנכפתה עליהם. הם יכירו בכך שהם בעצם "ירוקים", וזה לגמרי לגיטימי. השחזור-לבן האנכרוניסטי יצטמצם ובעצם יהפוך לקוטב

אפור שיתייצב מול הקוטב הירוק משני צדי קו פרשת המים המעודכן. אינני יודע כמה יעמדו מכל צד של המתרס, אבל אני מניח שיתגלו לנו לא מעט ירוקים 'בארוך'. כך או כך, במצב כזה לפחות יהיה ברור על מה מדובר ומי נגד מי, ואיפה אני בכל זה.

חשוב להבין שגם רבנים ומנהיגי ציבור שנוטים

בעליל לדתיות-מודרנית חשים עצמם במגננה. לפעמים גם הם לא מצליחים להשתחרר מהשיח הציוני-דתי השמרני, ולהמשיג ולנסח בפירוש אלטרנטיבה זהותית שלישית, מחוץ לדיכוסומיה העכשווית. מעבר לזה אם מישהו

מהם עושה כן הוא מואשם מיד בפלגנות (פגיעה במחנה הציוני-דתי, שלשמרנים מאד נוח להגדירו כמחנה אחד ואחיד, למרות שכפי שראינו אין לכך שום הצדקה). אני מתרשם שרבים מהם אפילו לא שמים לב לכשל שתיארתי כאן. לדעתי, רבנים אלו צריכים להתעורר וליצור

המשגה כזאת בכדי להבהיר מה בין דתיות-מודרנית לבין רפורמיות או 'לייטיות', ובכך לנטרל את הביקורות הדמגוגיות שנשלחות כלפיה מהאגפים השמרניים. אבל כל עוד אפילו הם לא עושים זאת, מה יאמרו האזרחים והפוליטיקאים, אזובי הקיר?!

יש להבהיר מה בין דתיות-מודרנית לבין רפורמיות או 'לייטיות', ובכך לנטרל את הביקורות הדמגוגיות שנשלחות כלפיה מהאגפים השמרניים

השלכות פוליטיות אקטואליות

יודעים מה באמת נכון ומהן החולשות שלהם, ולא עושים מהן אידאולוגיה. אלא שהניתוחים הללו מתעלמים מהצלחותיו הקודמות של בנט, בפרט על רקע שקיעתה המתמדת מזה שנים של נציגותה הפוליטית של הציונות-הדתית. להערכתו, הצלחותיו המרשימות של בנט בעבר נובעות מכך שהוא רכב על הסנטימנט המודרני המושקע. בעלי הזהות השלישית, המושקעת, חשו שיש כאן ביטוי כלשהו להשקפותיהם, וזה היה עניין חדש מבחינתם. כאשר הביטוי הזה מגיע עם תפיסת עולם מינית, יש בו חידוש כפול

למרות שענייני כאן הוא בזהות אידאולוגית ולא במפלגות פוליטיות, אני רוצה לקשור את הדברים לאקטואליה, ולו רק כדי לחדד את משמעותם. כאמור, דפוס ההצבעה משמשים אותי כאן רק להדגמת הטענה האידאולוגית-זהותית.

רבים רואים בנפילתו של נפתלי בנט עדות לכישלונה של הליברליות ולהיעדר אלקטורט אמיתי לכיוונים הללו. בסוף, כך אומרים לנו, בעומק ליבם גם הלייטים הם יהודים טובים והם

(משני הצדדים) תדלקה את הציבור שפנה כולו כנגד האיום החדש.

אישים פוליטיים מסוגו של בנט אינם מצוידים ביכולת תורנית והגותית שתאפשר להם להתמודד עם הביקורת ועם המלחמה הפרועה שמתנהלת נגדם. זכרו שבנט וחבריו בעצמם הם תוצרים נאמנים של החינוך והחברה הציונים-דתיים, ולכן קשה להם לעמוד מול דמויות רבניות שהם עצמם חונכו לאורך. אין פלא שבנט ושקד, שבעצמם רחוקים מאד משמרנות דתית, פעלו עד הקדנציה האחרונה בכיוונים דתיים שמרניים מובהקים, והובילו בכנסת כיוון חרדי בכל סוגיה דתית שעמדה על הפרק. הם הבינו שזהו תפקידם כנציגי הציבור הציוני-דתי, וכפפו עצמם למנהיגיו המובהקים של הציבור הזה, כלומר לרבנים השמרניים שמובילים אותו. בנט ושקד לא באמת יכולים לקבוע האם אכן

מדובר ברבנים גדולים, והאם העמדות שלהם אכן משקפות פרשנות תורנית הכרחית, ולכן הם הניחו שזהו המצב. הם אימצו את העמדה המעליבה הרווחת כל כך, שלציבור הדתי, כמו לכפר ערבי או לעיירת פיתוח, יש "נכבדים" שאליהם אמורים לפנות אם רוצים להיזיז דברים ולקבל החלטות. כך פוליטיקאים שבעצמם לא דוגלים בעמדות דתיות שמרניות, נפלו בעצמם קורבן לאותו כשל זהותי שאני מתאר כאן.

החוכרת הזאת אינה טוענת כמעט כלום במישור העקרוני. היא עוסקת בעיקר בתיאור, כלומר בהצגת מפת זהויות מלאה יותר עם מערכת קואורדינטות מכוונת ומעודכנת יותר, שממנה צומחת באופן טבעי אופציית זהות שמשום מה מושתקת בשיח הציבורי שלנו. כעת כל אדם יכול וצריך לבחור היכן בדיוק הוא מתמקם על

(לעומת מפלגת מימד). הוא מאפשר לבחור להפריד בין רצונותיו הפוליטיים (ימין) לבין תפיסותיו הדתיות (דתיות-מודרנית), מה שלא מתאפשר לו במפלגת הציונות-הדתית. הצלחתו של בנט מעידה על כך שיש ציבור מודרני רחב. נפילתו של בנט נובעת, בין היתר (מעבר לכשלים שלו עצמו כמובן), מכך שהמלחמה נגד הזרם הזה מתעצמת ככל שהוא מקבל ביטוי פוליטי משמעותי יותר, ומהתודעה הכוזבת שהמלחמה הזאת מצליחה ליצור.

בלי להיכנס להחלטות, להבטחות ולאמירות של בנט ולביקורות עליהן (אני בהחלט שותף לחלקן), אי אפשר להכחיש שעוצמת המלחמה נגד בנט וחבריו הייתה לחלוטין היסטורית. המלחמה נגדם התחדדה לרמות קיצוניות. בנט וחבורתו הפכו לגדולי המושחתים והבוגדים שקמו לעם היהודי מאז דתן ואבירם, ולגדולי הצוררים

מאז בלעם, פרעה ועשיו. רק אזכיר שהיה רב שסירב להגיש מים לשר מתן כהנא. בנט כראש ממשלה לא הוזמן לשיבת 'מרכז הרב' ביום ירושלים (זו כמעט כפירה בעיקר מבחינתם, בפרט אם זוכרים את אלו שכן הוזמנו). הפגנות בלתי פוסקות, רצופות שקרים והשמצות פרועות ומגמתיות התנהלו נגדם ונגד בני משפחתם, כמו גם נידויים בבית הכנסת ובקהילה. דימו אותם לגרועים בבני האדם, הציגו אותם כשמאלנים עוכרי ישראל שחברו לטרוריסטים ועוד. הביקורת האלימה והלא פרופורציונית כלפי בנט וחבורתו, שחברו לה חרדים וציונים-דתיים (שוב יחד כמובן), מעידה על הבנה, לא בהכרח מודעת, של בעלי התפיסות השמרניות, שהאיום ששקף ממנו כלפיהם איננו רק איום פוליטי מקומי, אלא איום אידאולוגי קיומי. כחלק מאותה טקטיקה, המנהיגות השמרנית

**הגיעה העת להיחלץ
מכתונת המשוגעים
השמרנית שנכפית
עלינו שוב ושוב**

עצמם כציוניים. הגיעה העת להחלץ מכתונת המשוגעים השמרנית שנכפית עלינו שוב ושוב. בסופו של דבר אני מאמין שניתן להוסיף אנטי מחיקון ולצבוע את העולם בירוק במקום השחור-לבן האנכרוניסטי והמתסכל שקושר את ידינו ואת מחשבותינו מזה כשלושה דורות. התהליך הזה לא בהכרח יביא לניצחון המודרניות. אבל בעקבותיו לפחות תדע כל אם עברייה שאם היא שולחת את בנה למלחמה, זו תהיה מלחמה ראויה והוא יידע למען מה הוא נלחם.

המפה הזאת. הוגים ורבנים צריכים להתנער מהשיח המטעה והמגמתי שכולנו כלואים בתוכו, ולבנות מצע, תשתית וגיבוי שיפוגגו את התודעה המוטעית ויתנו לציבור אפשרות לפתח זהות דתית שלישית. כאן כבר דרושים כמוכן טיעונים. החוברת הקטנה הזאת לא יכולה להניח את התשתית הזאת. יש בה קריאת כיוון ראשונית למחשבה מחדשת ולכינוס הכוחות החברתיים והרבניים שמזדהים עם הזהות שחולצה מהערפל והונחה כאן על השולחן. אלו שדוגלים בה יכולים לבוא מהציונות-הדתית עם וכלי מקף, ואפילו מגורמים שאינם מגדירים

והנה כמה תשובות לטענות שצפויות לעלות

ומה עם דעת תורה?

אני לא מקבל את המושג הזה, גם לא במובניו הרכים יותר שנפוצים בציבור הלא חרדי. אני רואה בו חלק מאותה תעמולה שתיארת.

אבל זה נגד החינוך שקיבלנו.

אכן זו חשיבה שמנוגדת לחינוך שקיבלנו כולנו, הן הציונים-דתיים והן החרדים. על כך שוב אומר שרעיונות יש לבחון לגופם ולא לפי מקורם. את הטענה ולא את הטוען. ועוד אשאל אתכם מה תאמרו לאדם פגאני שמסרב לנטוש את הדרך שבה הוא חונק?! העובדה שחונכנו בדרך כלשהי אינה ערובה לכך שהיא נכונה, ובוודאי לא לכך שהיא מושלמת. הזכות והחובה להכריע מסורה לאדם עצמו. לו הסמכות ועליו האחריות.

רגע, האם המנהיגות הציונית-דתית היא אכן

חרדית? זוהי דמגוגיה!

צריך להבין שלפי ההגדרה שמוצעת כאן, המונח חרד"ל מיושם אצלנו בצורה מצומצמת מדי. לא מדובר על רבני כמה ישיבות ('הקו') אלא על רבנים ופוליטיקאים רבים שחונכו ומושפעים על ידם, בכוחם או מכוח כוחם. בדבריי נתתי אינדיקציות (רשימת סוגיות, עמדות וצורת ההצבעה בכנסת לגביהן). אתם מוזמנים להשתמש בהן כדי לבדוק את השקפותיכם שלכם וגם את המצב בשטח הפוליטי.

זו תמונה לא מספיק מורכבת.

המציאות תמיד יותר מורכבת מכל תזה אודותיה. כל דיון תיאורטי בפרט דיון על קווי תפר, הוא פשטני מעצם הגדרתו, וכך ראוי שיהיה. הערות על פשטנות בדיון עקרוני לא מאפשרות לטעון טענה.

אמרת שאתה לא פוליטי – ובכן, מאיפה המימון?

המימון מאנשים פרטיים, ידידים שמאמינים בחשיבות הדיון הזה.

זוהי תמונה שמאלנית.

לא נכון, למרות שמספרים לכם השכם והערב שכל מי שנגד ביבי, סמוטריץ', או גפני, הוא שמאלני. זהו חלק מאותה תעמולה שתיארת כאן. היחס לערכים ליברליים אינו קשור לימין או שמאל במישור הפוליטי. אגב, גם אם הייתי שמאלני, אני מאמין שיש לדון בטיעונים לגופם ולבחון אותם עניינית, בלי קשר לזהותו של הטוען. התיג הוא כלי של חלשים (אלו שאין להם טיעונים).

אבל מעשית אני חייב להצביע לציונות-הדתית,

כי זהו הימין האמיתי היחיד.

ייתכן. איני עוסק כאן בהצבעה פוליטית אלא בבניית זהות. עליך לבדוק, בלי קשר להצבעתך, האם הזהות הדתית היסודית שלך נעוצה בציונות, והאם זו הסוגיה שסביבה ראוי להתפלג ולהתעמת. בפרט כדאי לחשוב מי המנהיגות הרבנית והפוליטית שלך. בדבריי כאן אני מנסה להבהיר את שאלות הזהות. את המסקנות הפוליטיות שלו, כל אחד יסיק בעצמו.

האם יש לזהות שאתה מציע בסיס תורני?

בהחלט כן, אבל אל תצפו לו במסגרת של חוברת קטנה אחת. מי שרוצה להעמיק צריך לקרוא, ללמוד ולברר (מוזמנים לטרילוגיה שלי, שלהערכתי עושה את העבודה, ולאתר שמצוין כאן למטה). כאן לפחות רציתי להביא לידיעתכם שיש תשתית כזאת, ושהיא לא פחות מוצקה מהתשתיות שעומדות בבסיס שני הקטבים האנכרוניסטיים שאני מבקר כאן.

לחומרים נוספים בנושא זה, מאמרים ושיעורים מוקלטים, ראו באתר שלי, 'שו"ת ומאמרים': mikyab.net
להערות, תגובות והצעות: 052-3320543, mikyab@gmail.com